

TRANSCRIPT Ultra fast fashion en Primark op de knietjes. Met Sara Dubbeldam (afl. 161)

NYD Dag koopjesjagers, fashion icons en duurzame drolletjes, welkom bij DAMN, HONEYYYYY!

START INTRO TUNE

ML De podcast over shit waar je als vrouw van deze tijd mee moet dealen.

NYD Mijn naam is Nydia.

ML En ik ben Marie Lotte

NYD En dit is aflevering 161.

ML En aan tafel bij ons vandaag: duurzame modeactivist Sara Dubbeldam! Ze is het brein achter het platform When Sara Smiles, waar ze schrijft over duurzame mode, over de fucked up wereld achter de fast fashion ennnnnn ze won recent een rechtszaak tegen Primark die ze aanklaagde voor greenwashing. Welkom Sara!

SAR Dank je wel. Leuk om hier te zijn.

ML Wat is als duurzame modeactivist eigenlijk dan jouw laatste aankoop, modeaankoop?

SAR Ik wil dus eigenlijk zeggen "Oh, dat is heel lang geleden", maar die is heel recent.

NYD Oh oh

SAR Nee, dat is deze broek, tweedehands van Ganni en ja, ik was toch wel echt een beetje verliefd. Soms heb je dat met een item.

ML Ja

SAR Tweedehands praat het dan ook wel weer een beetje goed. En Ganni, ik weet niet of mensen dat weten, maar is echt heel goed bezig, is echt een awesome merk.

NYD En hoe schrijf je dit, Ganni?

SAR G-A-N-N-I.

NYD Ganni, oké, ja. Ik ga het meteen opschrijven. Ik zag jou voor de deur staan en dacht ik "Wauw, die broek". Dat is gewoon een hele coole broek.

ML Dus je kan ook gewoon duurzame modeactivist zijn en nog steeds modieus.

NYD Ja

SAR Doe mijn best.

NYD Daar gaan we het zometeen vast nog wel over hebben, maar dat lijkt me ook.

ML We duiken er zo in. Maar, we beginnen natuurlijk met onze openingsrubriek. Nyd, de Femimist in. Ging je het?

NYD Ik ging het. Ik dacht ik kies even iets wat aansluit op dit onderwerp. Ik was in de H&M. Nou daar ga je al. Dat is eigenlijk al genoeg. En toen kwam ik langs het sportschap en daar hingen allemaal hele mooie sportkleren. Hele goedkope, mooie sportkleren. En ik loop elke dag hard, een klein stukje maar, maar toch elke dag. En dat betekent dat je best wel wat sportkleren nodig hebt als je het een beetje fris wil houden. En toen dacht ik, ja waarom niet? Ik koop gewoon even zo'n lekker shirtje met lange mouwen, want daar heb ik er niet zo heel veel van. En dat is dan mijn Femimisser, want ik heb in principe het geld heus wel om een duurzamer merk uit te kiezen. Sportkleren vind ik heel moeilijk duurzaam, maar in principe bestaat het vast wel en ik had dat best wel kunnen kopen. Maar de grap wil dus dat dit shirt enorm stinkt, voordat ik het ooit gedragen heb. Er zit een hele zure, chemische geur aan. En mijn complete waslading waarmee ik het gewassen heb, is nu eigenlijk besmet met deze geur. Dus het is gewoon keihard weer in mijn gezicht teruggeslagen dat ik deze aankoop heb gedaan. Dat shirt kan ik dus ook niet dragen, want het stinkt echt enorm.

ML Nu nog steeds? Want je had het in...

NYD Ik heb het in azijn geweekt, ik heb het in soda geweekt. Ik heb het dus meerdere keren in de wasmachine gegooid en het is er niet uit te krijgen.

ML Het heeft drieënhalve week op het balkon gelegen.

NYD Het heeft op het balkon gelegen in een soort badje, in de hoop dat het zou werken. Toen ging ik het aan jou laten ruiken, maar toen vond ik het wel weer meevallen. Maar daarna rook ik het wel weer. Dus ik koop gewoon niet bij die fucking H&M.

ML Dit is een beetje in de categorie God straft meteen.

NYD Ja, zeker!

SAR En wat ga je er nu mee doen?

NYD Ja, nou, het ligt er dus nog steeds. Ik weet ook niet zo goed wat doe je nou met een stinkshirt. Ik heb het ook zitten googelen of het een veelvoorkomend probleem is. Dat kon ik niet vinden.

ML Nou, ik vind het vooral, omdat ik de hele tijd denk “Wat voor geur is het dan?” Want ik heb nu dat shirtje geroken, maar toen was het helemaal nat en muf, omdat het 3,5 weken op het balkon heeft gelegen. Ik rook niks zurigs, dus ik kan me nog steeds helemaal niks voorstellen bij deze geur. Het zit er echt in en het zit dus nu ook in een andere sportlegging die ik heb, omdat het in diezelfde was heeft gezeten. En ook in mijn parse trui. In meerdere dingen is er gewoon een snufje ervan gaan zitten.

ML Ja, je wordt er nu hyperalert op natuurlijk.

NYD Ja, en ik ben al zo van de geur en daarmee bezig.

ML Dat is niet leuk voor jou.

NYD Nee. Marie Lotte

ML Wij hadden een gezamenlijke Femimisser.

NYD, Ja, deze stond ook op mijn lijst.

ML Ik weet het, maar ik ga hem doen. Wij spelen onze theatershow. Koop kaarten. damnhoney.nl/theater.

NYD Kan dat nog als deze aflevering verschijnt?

ML Oh, weet ik eigenlijk niet. Misschien niet.

NYD We nemen deze aflevering vroeg op.

ML Nee, volgens mij kan het nog net. De laatste week.

NYD Oké, nou, leuk. Kom langs.

ML Dus ren naar onze website. Anyway, we spelen onze theatershow, nog steeds nu op dit moment. Er was één theater dat zei “Wij willen graag dat jullie spelen met een schrijftolk. Dat betekent dus dat je een theatershow speelt met boventiteling. Dus dan krijg je de tekst van wat je uitspreekt krijgen mensen in het publiek het te zien. Waar wij op zich heel erg positief tegenover staan. We hebben vorig jaar ook gespeeld met een schrijftolk. Love you, Roseline. Zij had een scherm dat we ophingen en software waarmee ze onze teksten kon

laten zien. Maar dit theater zei dat ze het zelf zouden regelen. “Komt helemaal goed, we gaan het zelf regelen.”

SAR Maar dit is on the spot dus, terwijl je bezig bent?

NYD Nee, nee, nee.

SAR Je moet precies aan je teksten houden?

NYD Oh, ja.

ML Dit is een hele goede vraag. Het ding met onze show, het is gescript. Het is grotendeels wel gescript, maar er zijn zeker een aantal momenten dat we improviseren. En dit theater zei “We gaan het met een schrijftolk doen. Dit gaan we zelf regelen. Hebben jullie het script voor ons?” Toen hebben wij gezegd “Hier het meest recente script, maar weet dat er een aantal punten waren waarin ze improviseren.”

NYD Ja, en weet dat een schrijftolk dus niet iemand is die ingehuurd wordt om op de spatiebalk de tekst door te klikken. Een schrijftolk is echt een beroep, het is een studie. Het is niet zo eventjes van, “Oh ik ga even zitten, dan klik ik door de tekst heen en dan ben ik de schrijftolk.” En dat was wel een beetje het gevoel dat wij bij dit theater hadden, dat zij dachten dat het zo zou werken.

ML Ja, precies. Maar goed, verder dachten wij ook “Ja, nou ja, je zoekt het maar uit dan, als je niet...”, want wij hebben ze wel aan de schrijftolk gekoppeld, maar dat was budgetwise gewoon niet haalbaar, dus toen hebben we het ook maar gelaten. En toen kwamen we daar en toen bleek inderdaad dat het niet gelukt was met die software. Terwijl het dus wel gecommuniceerd was op de website en terwijl er dus ook iemand zat die ook daadwerkelijk die schrijftolk nodig had. En wat ze toen gedaan hebben is ons script uitgeprint waar je niks aan hebt, want tijdens de show is het donker dus je kan het helemaal niet lezen. En onze Femisser is dus dat wij ons hier niet tegenaan bemoeid hebben, terwijl wij wisten hoeveel moeite Rosalinde er ook in gestoken heeft om die tekst in haar softwareprogramma te krijgen. En om ook precies te weten wanneer ze zeg maar, zij heeft bepaalde woorden die wij veel uitspreken, daar heeft ze gewoon een sneltoetsen voor gemaakt.

NYD Ja, en ze heeft de show eerst online gekeken, dus wij weten hoe ingewikkeld het eigenlijk is om het te schrijftolken en wij wisten ook dat het theater een beetje warrig erover was, en toch hebben wij nooit ingegrepen of gezegd “Nou, als jullie het te duur vinden, dan betalen we het zelf wel”. Maar het erge is dus, dat achteraf bleek dat een luisteraar van ons heeft gevraagd om een schrijftolk, bij het theater. Buiten ons weten om. En wij dachten dat

het theater dit vanuit zichzelf aan het regelen was, maar dit was dus omdat ze die vraag hadden gekregen. Als ik had geweten dat er iemand die dat wil, dus als de vraar is, dan hadden wij het 100 procent...

SAR Echt op jullie manier...

NYD Ja, ik schaamde me dood. Dan zit je daar dus met een draaiboekje, zo'n mapje op je schoot, wat je dus niet kan lezen. Sowieso is dat helemaal niet handig.

ML En het was ook niet geschreven voor de ogen van het publiek. Er zitten natuurlijk allemaal opmerkingen in voor onszelf.

NYD Ja, dan staat er van "Hier verschikt kijken!"

ML En dat zijn allemaal dingen, ja, dat was gewoon niet de bedoeling. En inderdaad, als we het hadden geweten, dan hadden we daar met liefde budget voor gemaakt.

NYD Ja, maar eigenlijk hadden we het sowieso moeten doen. Dat is Feminisser.

ML Nou, de Feminisser is, we hadden moeten vragen "Hoe gaan jullie dit precies aanpakken, want we hebben het idee dat jullie het een beetje onderschatten", en dan hadden zij gezegd dat ze het misschien onderschatten en dan hadden wij het geregeld.

NYD Ja, want nu stond het dan op die website toegankelijk voor slechthorende en dove mensen. En dat was het dus niet.

ML Echt sad was dat. Ik ging daar ook met een beetje buikpijn weg. Ik ga ervan uit dat het ons niet nog een keer gaat overkomen.

NYD Nou, dat zeg je nu wel.

ML Ja, precies, daarom met een hoop slagen om de arm.

NYD Nou, Sara, na dit lange verhaal.

SAR Ja, nou ja, nog los van dat toen ik hierheen ging aan het nadenken was van "Ben ik wel feministisch genoeg? Weet ik wel genoeg over feminisme en al die termen en zo?", wat al überhaupt natuurlijk nergens op slaat. En dat ik me daar later ook bedacht dat ik me natuurlijk gewoon inzet, ook voor vrouwen in de kledingindustrie, wat eigenlijk heel feministisch is. Maar los daarvan ook weer een mega Feminisser eigenlijk, want filosofie is heel belangrijk in mijn leven. En ook in hoe ik consumeer en naar duurzaamheid ben gaan kijken, veel meer wat ik belangrijk vind en veel meer vanuit tevredenheid gaan denken en genoeg. Ik heb heel veel filosofische boeken en ik zat erover na te denken. Het zijn allemaal

mannen! En heel veel witte mannen ook. Dat vind ik heel confronterend. Dus daar ga ik echt iets aan doen van verdiepen erin.

NYD En heb je nu, als je dan nadenkt... Zijn er vrouwelijke filosofen waarvan je denkt dat je er wat van wil lezen? Of staat het echt niet op de radar? Dit is niet aanvallend bedoeld, maar meer...

SAR Weet ik. Dat zijn meer hedendaagse filosofen. Ik duik heel veel in de oude Oosterse filosofie en de Griekse filosofie. Dat was gewoon één grote mannenwereld natuurlijk.

ML Aristoteles, Plato...

SAR En daar kwamen ook goede ideeën vandaan. Alleen inmiddels, ja, oh, heel erg.

ML En ze waren er, maar ja, goed, die geschriften zijn dan niet overgeleverd of niet belangrijk genoeg geacht, als ze al konden schrijven.

SAR Ze konden niet eens schrijven en hadden helemaal geen recht, joh.

ML Nee, precies. Dus hoe kom je daar achter? Maar ja, ik snap wat je bedoelt.

SAR En ook al denk ik van, oh, het is toch een soort van persoonsoverstijgend, de ideeën zijn allemaal heel mooi, maar onbewust. Het beïnvloedt sowieso mijn blik op wijsheid en wie dat zit. Dus daar ga ik heel hard aan werken.

NYD Tijd voor Post.

ML Nydia, hit it.

NYD *Hi machtig mooie vrouwen,*

Insert FANTASTISCHE lofzang over alles wat jullie doen. Nee maar echt, bedankt! Zonder jullie was mijn feminisme niet wat het nu is.

Anywayzers, waarover ik schrijf. Ik heb sinds twee jaar een koophuis buiten de (Amsterdamse) ring. Superfijn dat dat kon in deze moeilijke tijd, en uiteraard enorm geprivilegieerd. Je zou kunnen zeggen dat wij door ons bestaan bijdragen aan gentrificatie; geheel niet feministisch. Toch wilden wij graag investeren in een eigen woning (yay, kapitalisme) en waren de keuzes voor ons als starters daarin beperkt. Ik doe nu maar mijn best om een bijdrage te leveren aan de buurt waar ik woon. Ik heb bijvoorbeeld veel contact met mijn buren (zowel oude als nieuwe bewoners), koop wel eens een bloemetje bij lief en

leed en besteed mijn geld zoveel mogelijk bij lokale ondernemers. Daar zit een beetje de crux. Ik wil namelijk ook graag mijn geld zo duurzaam mogelijk besteden, en Sloterveer heeft helaas geen biowinkel. Hiervoor moet ik naar (het nog meer gegentrificeerde) Bos en Lommer. Hoe maak je hier nou in GODSNAAM een goede afweging in? Het is allebei zó belangrijk. Ik hoop op jullie wijze raad.

*Lieve groeten uit Nieuw-West,
Gina*

NYD Ik dacht misschien eerst even uitleggen wat gentrificatie is voor de luisteraar. Die denkt "I don't know". Dat is een beetje afhankelijk van wie het vraagt. Maar in het algemeen zou je kunnen zeggen dat er rijkere mensen in een buurt komen wonen. Daardoor worden de armere mensen die er al woonden, de oorspronkelijke bewoners van de buurt, weggejaagd. En weggejaagd kan zijn, omdat de cultuur in de wijk verandert. De manier van doen, de manier waarop mensen met elkaar omgaan, het kan zijn omdat alles in de buurt een stuk duurder wordt. Dus dan heb je het over hele dure koffiezaakjes, chique bakkertjes die dan bijvoorbeeld de normale supermarkt, het supermarktje daar wegjaagt. En het kan natuurlijk ook heel simpel komen door sociale huurwoningen, die worden opgekocht en vervolgens voor hele hoge prijzen worden verkocht. Dus bijvoorbeeld je groeit op met je gezin daar, je wordt een jaar of twintig en je denkt nou nu zou ik zelf in deze buurt een huisje willen en dat dat dan dus op geen enkele mogelijke manier meer kan.

ML Nee precies.

NYD Dat is soort van heel kort door de bocht wat gentrificatie is en sommige mensen zeggen dat het iets goeds is, sommige mensen zeggen dat het iets slechts is, maar het lijkt mij zodra oorspronkelijke bewoners zich ontheemd gaan voelen en niet meer thuis kunnen in een buurt. dat dat niet per se positief is.

ML Ja.

NYD Al zitten er misschien ook positieve kanten aan.

ML Ik las ook ergens, eigenlijk creëer je daarmee gewoon een soort groep dwalende mensen, omdat ze gewoon nergens meer thuis zijn, nergens meer kunnen wonen en nergens meer op hun plek zijn. En dat kan natuurlijk niet de bedoeling zijn.

SAR En niet de mogelijkheden om überhaupt in Amsterdam dan in dit geval een leven op te bouwen, want alles is ge- tegen- gentrificeerd.

NYD Ja, dat is een moeilijk woord. Ik zat ook zo even oefenen van te voren. Maar ook dan de armere mensen of lagere inkomens, hoe je het wil zeggen, dat wordt niet opgelost hiermee. Dat probleem wordt gewoon verplaatst naar een andere buurt. En mensen zeggen dus ook...

ML Ja, of een andere buurt of echt daadwerkelijk buiten de stad.

NYD Ja, dat bedoel ik met andere buurt. Gewoon zeg maar weg van... Ja, dat kan ook Lelystad zijn bijvoorbeeld, als je het over Amsterdam, hè.

ML Ja, ga daar maar heen.

NYD Zeker niet alleen een Amsterdams probleem, sommige mensen denken dat. Ik heb net een podcast geluisterd dat ging over Amersfoort, over het Soesterkwartier. Ik ga zometeen even googelen hoe die podcast heet, maar ook in Zwolle, ook in andere plekken, buiten de Randstad gebeurt dit.

ML Ja, dus mensen worden weggedrukt uit daar waar ze zijn opgegroeid, waar ze al heel lang leven. En ik denk wel dat het goed is dat je je daar bewust van bent en dat je daar over nadenkt. Nou. klinkt het wel al alsóf je er heel bewust van bent en erover nadenkt. En ook gewoon echt denkt, nou ja, ik heb veel contact met mijn burens. Dat lijkt me gewoon al heel erg goed, dat je een beetje weet wie er om je heen woont en dat je daarmee praat en warm contact mee onderhoudt. En dat je ook dus probeert te kopen bij zoveel mogelijk lokale ondernemers. En daar dus ook je moneyflow, zeg maar... dat lijken me allemaal hele goede dingen. En ik vraag me dan af of het zo superbelangrijk is om dan ook je eten in die buurt te kopen, als alle andere keuzes die je maakt, dus al positief zijn voor je buurt. We leven allemaal in dit systeem en uiteindelijk ga jij als individu de verandering niet maken, dus maak keuzes voor jezelf die bij jou passen én die verantwoordelijk zijn.

NYD Het probleem ontstaat dus ook echt wel bij politiek en bij de woningcorporaties die woningen gaan verkopen. Dus het is niet zozeer het individu alleen aan te rekenen, omdat ook met z'n allen in die fucked-up woningmarkt zitten en allemaal ook maar gewoon ergens willen wonen.

ML Ja, dit is gewoon de plek die je dan... Want je schrijft ook, de keuze voor ons is beperkt. Ja, dit is wat je kunt krijgen en natuurlijk pak je dat dan. Dat is hartstikke logisch. Ja, en inderdaad, wees je ervan bewust en maak goede keuzes, maar ook ga naar woonprotesten en kijk op wie je stemt, vooral als het nu gaat over gemeenteraden, want volgens mij bepaalt de gemeenteraadspolitiek meer hoe het gaat in een stad qua woningen, qua sociale

woningbeleid, dan de landelijke politiek, maar natuurlijk óók de landelijke politiek. Dus denk dat in die zin je stemgedrag belangrijker is of belangrijk is, ja.

NYD Ja, kijken wat je komt brengen, en niet alleen halen uit de buurt. Ja. En qua bio-boodschappen, ik dacht ook nog wel in het seizoen kopen, groente uit het seizoen kopen. Dat kan toch ook bij het groenteboertje op de hoek?

SAR Ja, naar lokale markten misschien. Ze is er echt heel bewust van, dus waarschijnlijk heeft ze er al over nagedacht. Maar los van supermarkten zijn er misschien boeren of plekken waar je ook iets vandaan kan halen.

ML Maar ik dacht, want ze schrijft: ik wil biologisch eten, want dat is duurzaam. Is het inderdaad alleen duurzaamheid of bijvoorbeeld ook gezondheid? Ik weet dat je op internet lijsten kan vinden van bepaalde producten, groenten, waarvan het minder belangrijk is dat het biologisch gekocht wordt. Volgens mij knollen of zo, alles wat ondergronds groeit is volgens mij, wordt minder aangetast door allerlei pesticiden en zo dan dingen die boven de grond groeien. Dus je zou daar nog een keuze in kunnen maken, dat je bijvoorbeeld bepaalde groenten wel koopt bij de lokale ondernemers en andere groenten dan bij de biowinkel. En als het gaat over duurzaamheid, dan is het inderdaad als je groenten in het seizoen koopt en daar een beetje onderzoek naar doet, dan kom je ook een heel eind. En volgens mij in Nieuw-West weet ik wel dat bijvoorbeeld de Lidl heeft hele goede bio-groenten. Ja, nou weet ik daar de duurzaamheid verder niet van, maar ik denk wel dat de Lidl bijvoorbeeld... Het is een keten, dat weet ik ook, maar wel dat het een belangrijke plek is waar heel veel verschillende mensen hun boodschappen doen.

NYD Ja, een winkel waarvan je niet wil dat die verdwijnt.

ML Nee, dat het een belangrijke plek is dat hij er is. Dus daar zou je ook je bio-groente kunnen halen.

NYD Ja, ik denk ook, uiteindelijk gaat het niet om die bio-boodschappen. Het gaat denk ik veel meer om je...

SAR de verbinding zoeken met je buurt. En volgens mij doet ze dat ook al

NYD Ja, dat ja, precies

SAR Ik denk ook altijd, helemaal na mijn Primark-case waar we het nog over hebben, ik denk altijd, inderdaad, spreek je uit, leg contact met mensen, vraag hoe zij erin staan inderdaad: hoe kijken jullie naar mensen zoals ik of wat we met de buurt doen? En wat kunnen we samen misschien doen?

NYD Ja, zeker. De podcast, ik heb het opgezocht, die heet Welkom in de Volksbuurt. Dat gaat dus, is gemaakt door journalist Robin de Wever en die is zelf in 2009 in het Soesterkwartier komen wonen. Later hoort hij dat mensen hem toch wel met een bepaalde blik aankijken. “De bakfietsvader”, hij woont in het yuppen-straatje, zeg maar.

ML Oh ja

NYD De mensen uit de buurt hebben wel meningen en hij gaat met de mensen in gesprek, over het onderwerp gentrificatie heeft hij ook een wetenschapper. Dus ik vond het een goede podcast en ik denk een onderwerp waar wij ook maar weer eens een podcast over moeten maken, een aflevering.

ML Absoluut! Onze lijst met onderwerpen wordt nu alweer hartstikke lang.

NYD Groeit en groeit en groeit. Maarja, Gina, je kan niet alles in je eentje oplossen en het is ook zeker niet alleen persoonlijk jouw probleem.

ML Absoluut niet, maar: goed om erover na te denken.

SPONSOR

NYD Een sponsorbericht van: TRIODOS BANK! Een van de duurzaamste banken ter wereld

ML ja mensen, banken kunnen wel of niet duurzaam zijn.

Dat zit zo: de plek waar jij je spaargeld aan toevertrouwt, gebruikt jouw geld bijvoorbeeld om hypotheek en leningen te verstrekken aan bedrijven. In ruil daarvoor krijg jij als klant rente over je spaargeld. MAAR

NYD Maar

ML Maar! Die bedrijven zijn niet allemaal fantastisch, fun, feministisch. Het kan zomaar zijn dat jouw zuurverdiende centen worden gebruikt voor het aanleggen van - ik noem maar wat verschrikkelijks - nieuwe olievelden

NYD Hm-hm. Maar bij Triodos Bank is dat NIET het geval. Een spaarrekening bij Triodos is fossielvrij. De bank financiert nooit direct de productie of verkoop van olie, gas en kolen.

ML En je spaargeld gaat alleen naar duurzame ondernemers die een positieve bijdrage leveren aan de samenleving. Schone energie, meer biodiversiteit, een duurzamere woningmarkt: dat is waar het voor gebruikt wordt.

NYD Ja kijk, ik weet dat wel hè, van die banken en dat duurzaamheidsverhaal enzo,

ML Ik ook

NYD maar eerlijk gezegd: ik heb dus geen idee waar m'n spaargeld op dit moment in gestoken wordt

ML Ik zou zeggen: spaar bij Triodos Bank. Dan weet je zeker dat je geen fossiele industrie financiert ennn ontvang je een aantrekkelijke spaarrente

NYD je bent zelf aantrekkelijk

ML Bby I know. Maar laat dat je vooral niet afleiden van zo snel mogelijk fossielvrij gaan sparen bij Triodos Bank. Waar wacht je nog op?

NYD Onder andere op spaargeld wacht ik nog...

ML Ah!

NYD Maar, in het kader van MANIFESTEREN kan ik misschien maar beter gewoon die fossielvrije spaarrekening openen?

ML doe het, dan verschijnt het vast. Al is het maar voor die drie piek die je hebt, wat maakt het uit.

NYD Drie piek? *lacht*

ML Het openen van een spaarrekening is gratis, simpel via de app en je hoeft geen andere rekening te hebben bij Triodos. En.. als laatste klapper, want ik weet dat ik je kan pakken met statistiek:

NYD Ja?

ML Je ziet de impact van je spaargeld in de app. Bijvoorbeeld hoeveel CO2-uitstoot is vermeden of hoeveel biologische maaltijden je spaargeld mogelijk maakt.

NYD Okee ja, je pakte me

ML Toch? Ja, I know

NYD Ja

ML Benieuwd wat Triodos Bank wel en niet financiert? Of hoe Triodos een fossielvrije economie stimuleert? Ontdek het via triodos.nl/damnhoney

ML WE MOETEN HET EVEN HEBBEN OVER... al dan niet duurzame mode! We loooove mode, we love nieuwe kleren, maar de wereld lovet die constante stroom aan nieuwe kleren NIETTT. Gelukkig zijn daar de grote modemerken die ontzettend caren en links en rechts met duurzame materialen en verantwoorde kleding aan komen zetten. Opgelost! Ha ha hi hi nee nee, we weten heus beter. Bedrijven die vooral gewoon geld willen verdienen + duurzaamheid, dat gaat niet lekker samen. Sara, jij als duurzame mode activist, jij kunt ons

ongetwijfeld een update geven over de fashion industrie. Wat gaat er momenteel zoal mis in de kledingindustrie? Dat is een grote vraag, dat weten we.

NYD *lacht*

SAR Ja, ik vind het ook, en ik hou me hier nu zeven jaar bijna fulltime mee bezig. Ik vind dit nog steeds moeilijk om antwoord op te geven, want het is één van de meest ingewikkelde industrieën met hele boomstructuren aan ingewikkelde productieketens waarbij allemaal dingen mis gaan. Het is gewoon echt bijna om moedeloos om te worden, maar ik ga een poging doen. *GELACH*

ML Heel goed

SAR Nee ik denk dat... Nou wat er vooral mis gaat, daar ligt een beetje aan de grondslag de extreme snelheid waarmee momenteel wordt geproduceerd en waarmee die hele race to the bottom wordt gecreëerd. Wat nu compleet is doorgedraaid natuurlijk. Het begint eigenlijk met de merken die ontzettend veel snelle trends overproduceren om zoveel mogelijk te maken, zo goedkoop mogelijk. Waarbij vanzelfsprekend vervuilende, want goedkopere materialen worden gebruikt, vervuilende productieprocessen met allerlei chemicaliën wat in de natuur verdwijnt, wat heel veel water en energie vereist. Dat wordt gemaakt onder vreselijke omstandigheden, want zo goedkoop mogelijk, door eigenlijk minderheden in de global south waar wij alle problemen naartoe hebben gegooid.

NYD Ja

SAR En ook, daar zullen we het zo denk ik nog over hebben, ook dat wordt echt steeds heftiger. Nou, en vervolgens heb je dus een product, dat wordt gewoon middels allerlei manipulatieve praktijken onze kant op gepusht. Middels allerlei psychologieën waar wij bijna helemaal niet tegenop gewassen zijn. Ik kreeg het ook al uit mijn jeugd mee, en nu ik me er bewust van word vraagt het nog steeds heel veel van mij om al die marketing en mooie campagnes tegen te gaan. Vervolgens is er de consument die totaal de verbinding... of de consument vind ik een stom woord. De burger, de mens?

ML *zalvende stem* Wij zelf

SAR Ja maar consument klinkt zo passief, maar dat zijn we natuurlijk wel geworden. Een soort van hersenloze wezens die maar kopen om het kopen omdat we ook niet meer weten wat we zelf mooi vinden door al die trends en social media. En dan dragen we dat een paar keer, en dan dient de volgende trend zich weer aan en dan gooien we het weg. En het is ook niks meer waard, want het is synthetisch, slechte kwaliteit.

ML Ja

NYD Het stinkt!

SAR Het stinkt. *Iedereen lacht* Het is vies. En ergens anders op de wereld, óók weer de global south, daar dumpen we het vervolgens weer. Maar zij kunnen ook niks met die synthetische kleding, dus belandt het op de afvalhoop

NYD En die is groter en groter.

SAR Je hebt nu, ik weet niet of je die kent, die Fast Fashion Desert, de Atacama-woestijn in Chili

NYD Nee

SAR Die is vanuit de satelliet te zien, op satellietbeelden, gewoon hopen met kleding.

ML en NYD Nee!

NYD O, afschuwelijk!

ML Wacht, daar wordt het echt actief gedumpt?

SAR Ja, echt actief gedumpt, omdat niemand er meer iets mee kan. Dat zie je ook in de Afrikaanse markt. Er is heel veel kleding die, ja zogenaamd op de tweedehandsmarkt verkocht gaat worden. Goede kwaliteit kleding, tuurlijk kunnen mensen daar iets mee, maar vaak belandt het op Keniase en Ghanese markten. Ja, mensen gaan daar ook niet in kapotte synthetische spullen rondlopen.

ML Nee, wat moet je er ook mee? Het is echt troep.

SAR Wie zijn wij om te denken dat zij daar heel blij van worden?

ML Ja

NYD En dan zogenaamd vanuit een "goed hart" schenk je dan je tweedehands vod.

SAR *zuchtend* Ja

NYD Want "daar kunnen ze nog wel iets mee in Afrika", dat is dan het zogenaamde idee.

SAR Ja, heel nobel van ons. En daar vervuult het ook weer de stranden en heel die continenten worden overspoeld.

NYD En gaat dit dan ook echt om de kleding - je hebt van die bakken hier ook in de stad staan, om dat soort kleren dus ook? Of niet zozeer?

SAR Ja, onder andere wel inderdaad. Maar nog steeds, ik heb het daar ook met partijen over gehad, is het niet zo dat we onze kleding dan maar bij het vuil moeten doen. Want het is wel, binnen wat je kan doen, als je het echt niet meer lokaal kan doorverkopen of kan weggeven, is dat de beste optie omdat er ook veel gerecycled wordt.

NYD Dat toch wel. Ja, okee.

SAR Maar dan denk je van, nou dat is echt al heel erg en superheftig, maar dan...

NYD Ja, want je zit het zo allemaal op te noemen, en ik weet het wel, maar dan zit ik toch zo van... Oké, klimaat en water naar de.. en het land en de mensen en de slechte omstandigheden...

ML De woestijn

NYD En dan die woestijn en dan die markten waar al die kleren...

SAR Ja, het is heel veel en heel naar.

NYD Ja, precies. En dat weet jij dan zo in drie minuten zo prrrrrrr, hoppa!

SAR *lacht* Maar ik ben nog niet klaar.

NYD Ja, nee, dat is verschrikkelijk. Maar het is nog niet klaar. *angstig* Ja, vertel?

SAR Het wordt nog erger. Ja, Shein kennen we allemaal natuurlijk. Je had fast fashion, daar heb ik het net over gehad. En nu heb je ultra-fast fashion. Waarbij Shein toch echt de leider is.

NYD De duivel.

ML Absoluut de duivel.

SAR Echt de duivel, ja.

ML Ja, we hebben een keertje, of tenminste ik ben een keer voor de aflevering erin gedoken, maar ik vond het echt walgelijk, want zij hebben ook echt, als je het vergelijkt met iets als Zara of H&M, waar je nog enigszins het gevoel hebt dat zij de druk voelen dat ze duurzamer moeten worden..

SAR Ja

ML Daar falen ze natuurlijk nog wel in, maar

SAR Ze zetten stappen

ML Ze zetten stappen, en ze voelen die druk. Shein heeft dat op geen enkele manier, volgens mij, of in ieder geval...

SAR Nee, ze willen de markt domineren, dat is het enige.

ML Ja, en ze dekken zich dan wel in, maar het is.. En dan hebben zij weet ik veel hoeveel meer, na 10 dagen, een miljoen nieuwe... Oh, ik vond dat zó heftig om te zien, hoeveel nieuwe kledingstukken zij elke 10 dagen online zetten.

SAR Ja, ik heb de getallen ook niet, maar ik weet dat er op een gegeven moment 250.000 verschillende items op de website waren.

NYD Op dat moment?

ML Ja, op dat moment

geschokte geluiden

SAR Op dat moment, in 2021 was dat, dus geen idee hoe het nu is. Maar ook hun data-driven tech manier van dingen benaderen. Dat er continu algoritmes zijn die het hele internet afstruinen naar de laatste trends en ze dat gewoon direct jatten van jonge ontwerpers.

NYD Kopiëren, ja

SAR Die nooit iets kunnen beginnen tegen ze.

NYD Ja

SAR En dan meteen samples laten produceren, dezelfde dag online gooien. Intussen moeten al die fabrieken keihard aan het werk natuurlijk, om dat heel snel te maken, want het moet dezelfde dag af en dezelfde dag gechipt worden. Ik weet niet of jullie de documentaire Inside the Shein Machine hebben gezien?

ML Nee, ik weet dat die bestaat, maar ik kon hem toen niet vinden.

SAR Hij is ook moeilijk te zien. Je moet echt inloggen en een account aanmaken en weet ik veel wat.

ML We gaan dan wel eventjes uitzoeken hoe je er misschien aan komt. Het lijkt me een tip, want ik heb er wel kleine stukjes van gezien op YouTube.

SAR Ja, nou ik kan in ieder geval iets vertellen over de arbeidsomstandigheden, want ik ben echt wel wat gewend uit de industrie. Maar daar gaat dus een journalist undercover in Shein-fabriek, en wat zij daar ontdekt is dus dat mensen elke dag 16 tot 18 uur moeten werken.

NYD Oh, god

SAR Dus ze slapen daar ook naast, want dat zijn letterlijk de tijden, vaak tot drie uur 's nachts, want het moet dezelfde dag af. Dat doen ze 30 tot 31 dagen per maand, vaak geen enkele dag vrij, dus je zit gewoon gevangen.

SAR Ze moeten ongeveer 500 tot 600 kledingstukken per dag maken voor een hongerloon. En als je één fout maakt, wordt drie vierde van je loon ook nog ingehouden.

NYD Nee! Oh wat erg dit

ML What the fuck?

NYD Het is nog zoveel erger dan ik al wist of dacht.

SAR Ja, maar hoe kan je scherp zijn onder zo'n hoge druk? Het is logisch dat mensen fouten gaan maken.

NYD En ook gewoon gevaarlijk! Je kan jezelf daar dus mee verwonden.

SAR Heel erg.

ML Hoe keek jij dan naar die influencers? Volgens mij was er vorig jaar een campagne van influencers.

NYD Een schandaal, kun je zeggen.

SAR Er was in ieder geval één vrouwelijke influencer. Zij was plus-size. Zij was naar China gevlogen door Shein en had dan zogenaamd in een fabriek gekeken, maar dat was meer een soort opgepimpte, hier is iedereen helemaal gelukkig-fabriek. Het was ontzettend nep. Zij zei dat ze blij was dat ze kritisch denkt en zelf ging kijken.

SAR Heel fel heeft ze zich verdedigd toen ook. En daarna, ik weet niet of je dat hebt meegekregen...

ML Daarna een excuus.

SAR Ja, een excuus. Ja, wat vind ik ervan? Ze hebben zich laten paaien en ik vind het van Shein heel naar dat zij juist deze mensen hebben uitgekozen hiervoor.

ML Ja, want ik heb wel heel veel begrip voor plus-size-mensen, die zich eindelijk gezien voelen door merken zoals Shein, want dat doen ze gewoon heel goed. En het is fijn om *included* te worden en om jouw maat óók te zien bij die leuke kleren. Hier hebben we het al vaker over gehad: als jij én een kleine portemonnee hebt én een grotere maat, dan is het gewoon ontzettend prettig dat die bedrijven bestaan voor jou.

SAR Ja, en dat snap ik ook. Bij duurzame merken kopen is het natuurlijk een méga-privilege. Dus je moet ook echt kijken naar wat jij wél kan doen. En dat raad ik ook vaak merken aan. Kijk, tuurlijk is het het laatste wat ik adviseer, maar als je écht niet anders kan, koop dan in ieder geval iets waar je echt heel verliefd op bent. En dat je zeker weet dat je het vaak gaat dragen. Ik snap ook dat mensen er mooi uit willen zien. Ik vind het moeilijk om daar iets van te vinden.

NYD Ik heb ook items van Monki of H&M die echt al heel lang meegaan. Dat verschrikkelijke hardloopshirt is echt een heel slechte aankoop geweest, maar ik heb ook vrij basic shirts die echt al jaren en jaren goed en nog mooi blijven. En dan kan je je afvragen of dat qua duurzaamheid nog semi-oké is, alleen dan weet je dat de arbeidsomstandigheden nog steeds fucked-up zijn. Maar goed, het individu blijft natuurlijk ook... Waar ligt de verantwoordelijkheid van het individu in het kopen en waar ligt verantwoordelijkheid van overheid en bedrijven? Dat is iets ingewikkelds.

SAR Enorm.

NYD En zoiets als Shein: zij willen niets verbeteren.

ML Die zijn, denk ik, alleen maar bezig met het omzeilen van alle regelgeving.

SAR Precies. Alle mazen van de wet, die blijven zij bewandelen. Ik heb gelukkig wel hoop op betere internationale wet- en regelgeving. En als Europa kun je wellicht wel iets van druk gaan uitoefenen daarop. Maar Shein is zó machtig, dat zij toch hun eigen pad blijven bewandelen. De *obviousness* van die hele influencerscampagne, hoe duidelijk het ook was dat het greenwashing is, dat zegt voor mij echt wel hoe ze erin staan. Zo van: we proberen het gewoon, wat maakt het allemaal uit.

ML Ja, echt gewoon keihard... Gewoon negeren wat iedereen zegt.

SAR Totaal.

ML Het is ontzettend brutaal.

SAR O ja, en dit was dan Shein. En ik maak me heel veel zorgen om de toekomst, want je hebt nu TEMU.

ML Ja! Ja, ik heb het ook langs zien komen.

NYD Wat is dat?

ML Dat zijn niet alleen kleding, toch? Dat zijn ook spullen.

SAR Het is een soort Shein *meets* AliExpress, maar het is een beetje de opkomende concurrent van Shein. Maar wat betekent het als Shein concurrentie gaat voelen? Dan moeten ze nog meer gekort worden op dingen.

ML Ik zat al te denken, what the fuck is TEMU?

SAR Ze zijn overal toch?

NYD Ik zie dit niet, hoor, maar dat Shein was er ook opeens en daar begon jij dan volgens mij over. Ik ken dat nog steeds eigenlijk niet.

ML Dan zit je in de goede algoritmen, blijkbaar, want ik niet, hoor.

NYD Ik zie alleen maar hondenfilmpjes.

Iedereen lacht

ML Ik ben heel erg blij voor jou. Kan mode op zichzelf wel duurzaam zijn? Want dat dit niet duurzaam is, dat is duidelijk.

NYD Mode is natuurlijk afhankelijk van trends die veranderen, en dan weer dit, dan weer dat.

SAR Mode doet natuurlijk vooral een appèl op onze behoefte natuurlijk om enerzijds bij de groep te horen – waar sommigen meer behoefte aan hebben dan anderen - maar ook onze behoefte aan zelfexpressie en verandering. Dat vind ik ook in de basis heel goede en logische dingen. Dus ik vind ook niet dat omgaan met kleding in een soort absoluut jasje gegoten hoeft te worden. 'Je moet altijd een vaste stijl hebben en je mag nooit meer iets kopen, want daar moet je dan maar genoeg mee nemen'. Maar ik vind de manier waarop

nu met trends wordt omgegaan, en vooral de hersenloosheid ervan ofzo. De snelheid waarmee het op ons afgevuurd wordt, maar ook dat mensen gewoon geen idee meer hebben wie ze zijn, en wat ze zelf mooi vinden, wat ze belangrijk vinden, daar gaat het volgens mij mis. Het resultaat daarvan is dat we mensen uitbuiten en meer aardes gebruiken dan we aankunnen. Maar stel je voor dat je dat systeem zo kan vormen dat je wel de behoefte aan verandering kan blijven voeden van mensen. Heel eerlijk, dat zit ook in ons. Morgen ben ik ook weer een andere versie van mezelf.

NYD En dit is ook lastig aan duurzaamheid, want we hebben een aantal jaar geleden met Emy Demkes...

ML Dat was in 2019, dus vier jaar geleden inmiddels, dus voor de corona.

NYD Toen hebben we een aflevering gemaakt over de fashionindustrie en toen had ik echt zoiets van dat ik nooit meer wat zou gaan kopen. Dat is gewoon niet waar. Ik heb van alles weer gekocht. Tweedehands dingen, maar ook nieuwe dingen. Er zit inderdaad een enorme drang in mij, want dan doe ik mijn kast open en dan denk ik: dit wil ik niet meer. Dit ben ik niet meer. Het is niet altijd dat het oud, dat het stinkt of dat het afgeragd is. Het is soms ook echt gewoon van...

ML Ik ben het niet meer. Dit past niet meer.

NYD Ja, en dan die rode trui waar ik al duizend jaar in gelopen heb, die wil ik gewoon niet meer. En dat steekt ook bij mij. Ja, je wilt goeddoen, maar dit wil je ook.

SAR Je moet ook kijken naar of je iets nieuws wilt, omdat je weer ben gek gemaakt door de marketingcampagnes of dat je het echt nodig hebt. Na ja, dat is natuurlijk een soort van non-discussie, want we hebben eigenlijk niks nodig.

NYD Precies, dat vind ik ook met dat hardloopshirtje. Had ik het nodig? Nee, maar ja ook wel, maar ook niet.

SAR Daar is ook geen perfect antwoord op, maar soms kun je wel denken: oké, ik vind het echt wel weer oké om een soort nieuwe impuls te geven. Maar dan kan je daar natuurlijk wel op een duurzame manier mee omgaan. Of je kunt aan een kledingruil denken of je kunt tweedehands kopen of creatief worden met vintage, weet je wel.

NYD Ik vind wel dat Vinted - want ik weet dat mensen daar heel hard op gaan.

ML Op Vinted? Jaaaa, ik ga tegenwoordig ook hard op Vinted.

NYD Ja, maar ik vind dat eigenlijk ook wel een beetje dat ik denk: 'ja, maar nu gaan mensen dus allemaal nieuwe dingen kopen die ze een maand aandoen. Dan gaan ze het verkopen op Vinted en dan gaat Marie Lotte Hagen denken, omdat ze het op Vinted gekocht heeft, telt het dus eigenlijk niet mee.

ML Ik ga nu hard op Vinted, omdat ik daar mijn eigen kledingkast heb leeggemaakt, met kleding die ik ook gewoon daadwerkelijk niet meer pas. Ik ben wel blij dat ik het niet in zo'n bak hoeft te gooien.

NYD Maar dit is iets anders dan wat ik bedoel met de mensen die het gaan inzetten als 'ik koop de trend en ik verkoop het helemaal naar Frankrijk, want het kost toch geen reet'. En eigenlijk zwingelt de hele kledingindustrie het ook wel weer extra aan. Ik kan ook voor mezelf denken dat ik iets nieuws wil, maar dan kijk ik wel even op de Vinted, want dat telt dan niet echt, want dat is tweedehands.

ML Op Vinted is ook niet alleen 'mensen kopen iets nieuws en na een maand verkopen ze het weer', er is ook echt een handel. Want dat zie je gewoon. Het zijn gewoon nieuwe spullen. Mensen die het niet dragen, maar het inkopen en dan weer – goedkoper – verkopen. Dat lost natuurlijk helemaal niks op en je hebt ook nog extra pakketverkeer.

SAR En, ik ben dus echt een soort ervaringsdeskundige, want voordat ik mij hier in stortte was ik zo'n 'Marktplaatsmeid', echt super fast fashion-verslaafd. Ik gebruikte het letterlijk als doorgeefluik om mijn kast weer te kunnen aanvullen, want dan kwam er weer geld vrij. Ik wist wat goed werkte, wat de trends waren, dus ik kon voor bijna de nieuwprijs doorverkopen. Dat zie ik nu ook heel veel gebeuren. Maar ja, het is wel goed dat het bestaat.

NYD Dat snap ik ook wel.

SAR Maar ik zeg vaak wel tegen mensen van let op bij wie je koopt en scroll even door wat iemand aanbiedt. Daar kun je vaak wel patronen in herkennen. Sterk je iemand zijn fashionverslaving of... Ja, kleine tips.

ML Maar het is in ieder geval niet dé oplossing, net zoals eigenlijk niks dé oplossing is.

SAR Nee, niks is echt dé oplossing.

NYD Voor mij zijn het een beetje van die *loopholes*. Ik probeer dan toch altijd loopholes te vinden. En dan is het dus 'o nee, maar dit is tweedehands'. Maar dat is eigenlijk ook gewoon kut, uiteindelijk.

ML Ik zat wel laatst te denken: wat lijkt het me ontzettend leuk – ik ga dit nooit doorzetten, maar goed – om zelf kleding te kunnen vermaken. Ik heb een keer voor een event wat we deden, een high-tea, een enorm oud-bollige jurk gekocht, waarvan ik het patroontje heel leuk vond. Hoe tof zou het zijn als je daar zelf iets modieus van kan maken. Dat zou alweer heel erg dingen oplossen.

SAR Jaaa.

ML Dan kun je ook echt vintage-dingen kopen die duidelijk al wat langer in de omloop zijn, die in de jaren 70 of 80 gedragen zijn, en die je dan nu weer een nieuw leven geeft. Maar ja, dan moet iedereen leren naaien.

SAR Ja, jij zou bijna een soort basis in een basispakket stoppen.

NYD Back to the Huishoudschool. Ik weet niet of dat het zou helpen.

SAR Ja, laten we weer teruggaan.

Iedereen lacht

SAR Het zou wel bijdragen aan de verbinding met onze kleding, want dat ligt natuurlijk aan de basis van alles wat er mis is. Ook dat het een wegwerpproduct is. We voelen die connectie niet meer met de mensen die het hebben gemaakt, met de grondstoffen, maar ook de waarde in onze kast. Hoeveel mensen gooien het gewoon op de grond?

ML Ja, dat is waar. Dan zou je inderdaad daar veel meer... want je hebt het zelf *dramatische stem* met bloed, zweet en tranen gemaakt. Waarom zou je het op de grond mikken?

SAR En dat je voelt hoeveel tijd er ook echt in gaat zitten, want dat onderschatten mensen natuurlijk ook. Uren vaak.

NYD Dus we zijn er eigenlijk ook wel over eens dat helemaal nooit meer iets kopen eigenlijk niet echt mogelijk is. Het is een mooi streven, maar...

ML Je leeft ook gewoon in deze wereld.

SAR Ja, en daar kom je weer bij de complexiteit van duurzaamheid, want we hebben het nu heel veel over milieu-impact, maar de sociale kant... Tuurlijk moet je nooit overconsumeren, maar door met je portemonnee – als je dat privilege hebt – een (superethische) pionier te zijn en een merk te *supporten*. Dan kun je van binnenuit helpen om de industrie te

veranderen. Want de verandering moet van de politiek, maar ook van hen komen. Er zijn echt *awesome* changemakers die het heel moeilijk hebben, omdat iedereen liever bij Shein koopt. Die met onze support echt grote veranderingen kunnen doorvoeren, maar ook de grote merken kunnen inspireren.

NYD Waar moet je dan op letten als je iets zou willen kopen?

SAR Dat is een heel goede vraag. Eigenlijk, ja, heel veel dingen zijn lastig te checken inderdaad bij duurzaamheid, maar in ieder geval kun je altijd letten op het materiaal, want dat is het meest 'checkbaar'. Dus je kunt erop letten of het een redelijk verantwoordelijk materiaal is, dus ga niet voor regulier katoen of conventioneel katoen, maar voor biologisch katoen – het liefst GOTS-gecertificeerd; dat is de hoogste certificering.

NYD Dat staat gewoon in het label?

SAR Ja, altijd in het label, sorry. Of op de productpagina van de website, kun je het ook checken. Kies voor tencel of EcoVero, dat is de duurzame variant van viscose. Hennep en linnen zijn mooie stoffen. Wol - als het ethisch is verkregen - maar het is wel weer heel duurzaam in gebruik. Als je voor iets synthetisch kiest, dan voor iets gerecycled, maar echt liever niet, want microplastics.

NYD Dat is bijvoorbeeld ook fleecestof, toch?

SAR Ja, dat laat heel veel *fibers* los.

NYD Want daarvan dacht ik dus: dan koop ik het bij Patagonia, want Patagonia is duimpje omhoog. Dat viel, geloof ik, alweer tegen door de laatste berichten die ik erover las.

SAR Ja, er was een grote *gate* inderdaad. Dat er in een paar fabrieken veel misstanden waren.

ML O nee!

SAR Zelfs Patagonia, denk je dan...

NYD Ja, dat we hoog hebben met z'n allen. Dan bleek het helemaal niet een goede keus te zijn, want die fleecestof is hartstikke slecht.

SAR Ja, klopt.

ML *lachend* Sorry, ik dacht dat Patagonia toch een soort... Die had ik wel hoog zitten, maar... Kut!

SAR Het stukje van dat artikel ligt wel iets genuanceerder, dan dat Patagonia niet ethisch zou zijn. Het blijkt ook in de praktijk dat als je met de fabriek gaat samenwerken, dat het heel moeilijk is om precies zicht te hebben op de arbeidsomstandigheden. Fabrieken kunnen zich ook beter voordoen, zelfs al stop je daar heel veel maanden werk in. Ik heb hier ook over met experts gesproken en die zeggen dat ook. Het wil niet zeggen dat Patagonia niet ethisch is; overal kunnen misstanden plaatsvinden.

NYD Ja, dat is natuurlijk zo. Het ding is dat heel veel merken fabrieken inhuren die het voor hen gaan maken. Ze hebben niet hun eigen fabrieken; H&M heeft niet eigen fabrieken. Daarmee heb je dus ook eigenlijk altijd de kaart die ze kunnen spelen. Ja, maar het zijn ook niet onze fabrieken en we weten het ook misschien allemaal niet zo goed. De verantwoordelijkheid schuiven ze daarmee ook altijd weer weg.

SAR Ja, ik vind dat ook ingewikkeld, maar ook dat is weer tweeledig. *lacht*

NYD Ja, nee, heel goed.

SAR Inmiddels is dat systeem daar gewoon... Vooral in hoogrisicolanden zijn natuurlijk ontzettend veel fabrieken en daar kan het juist ook weer positief zijn dat merken geen eigen fabrieken hebben, zodat ze samen met andere merken druk op de fabriek kunnen uitoefenen om arbeidsomstandigheden te verbeteren.

ML Maar dan gaat het dus wel echt over dat bedrijven die verantwoordelijkheid moeten willen nemen en dan die druk moeten willen uitoefenen. Dat gaat ook weer niet zo goed samen met kapitalisme, omdat bedrijven over het algemeen wel gewoon geld willen verdienen.

SAR Het is niet in hun belang om het te verbeteren.

ML Nee, precies, maar dat is dus wel heel lastig om dat van bedrijven te vragen. Dat moet je ze opleggen met regelgeving.

SAR Ja, eigenlijk wel.

NYD Stel, ik heb gewoon een basic T-shirt van een goed soort katoen. Wat zou dat dan ongeveer moeten kosten als ik daar een eerlijke prijs voor betaal? Heb je daar een idee van?

SAR Poeh... Daar zijn niet echt directe getallen over, helaas.

NYD Het is ook lastig. Ik was best wel fan van Lululemon, het sportmerk, want ik dacht altijd dat dat wel goed zou zitten.

SAR Heel veel mensen.

NYD Want heel duur namelijk!

ML Ik dacht dat echt dat dat...

SAR Een yoga-wereld.

NYD Ja, er zit een soort zweempje omheen..

ML Ik denk tegenwoordig ook wel anders over de yoga-wereld. Met alle wellness..

NYD Nee, ik ook. We zijn hier ook al ingedoken, dus ik weet ook... en dit heeft dus mede ervoor gezorgd dat ik bij de H&M dat maar kocht, want ik dacht: als Lululemon ook kut is... Dus even los van de yoga-zweem die eromheen hangt of zo, maar ik heb gewoon het idee dat een legging van 100 euro... daar zal dan wel gewoon een eerlijk loon voor betaald zijn.

ML O ja, want jij vroeg vanwege dat shirt. Jij denkt een shirt van 3 euro, dat kán niet goed zijn.

NYD Of 12 of 15 euro, maar een Lululemon daar betaal je bijna 10 keer zoveel voor.

ML Maar het is altijd de vraag naar wie dat geld gaat toe.

SAR Ja. Het is ook vaak wel zo, als een product heel goedkoop is, mag je er vraagtekens bij zetten, maar duurder zegt helemaal niks. Dus designermerken buiten ook uit, die maken gewoon héél veel winst. Ik zag ook een keer een aantal jaar geleden een documentaire hierover, dat was een inkoper van een fabriek. Ik weet niet precies de anekdote meer, maar dat ging erover dat of een jeans van een luxemerk is, dat 400 euro vraagt, of van een fast fashion merk, dat het qua productie in de fabriek 8 tot 12 euro was. Dus het verschil in kosten daarin was minimaal.

ML Dus ze steken het in hun eigen zakken. Ja, dat is echt vreselijk.

NYD Het enige wat je dan nog... Als ik voor mezelf spreek, als ik dus een duurder item koop, dan ben ik geneigd er duurzamer mee om te gaan.

SAR Dat is wel heel goed.

NYD Dus niet altijd, want ik heb dus ook oude shirts van H&M, die ik nog steeds, weet ik veel hoe lang, later heb. Maar zo'n Lululemon ding zou ik niet zo snel.. en weer door.

ML En die financiële prikkel heb je nodig om er dan...

NYD Ja, toch heftig. Maar het is wat het is.

SAR Maar het is dus ook weer niet zo dat goedkoop altijd super niet duurzaam is. Want een Zeeman bijvoorbeeld is écht best wel goed bezig. Ze zijn geen pionier, maar binnen die markt van betaalbare producten zijn ze de beste, denk ik.

ML Ja, en dat is allemaal omdat ze dan hun basic-lijn hetzelfde houden. Dus ze hoeven dan niet de hele tijd met nieuwe shit te komen, maar ze kunnen dan misschien andere kleuren of zo. Maar voor de rest kunnen ze het daar dus bij houden, waardoor ze de prijs redelijk laag kunnen houden, denk ik.

SAR Ja, heel veel dingen, ja. Eenvoudige designs. Lange termijn relaties met fabrieken, dus die weten al dat er een order aankomt. Je moet altijd hetzelfde maken, dus dan bespaart dat ook weer veel.

SPONSOR GEMEENTE ROTTERDAM

ML Even de oortjes gespitst voor onze sponsor: gemeente Rotterdam en het door hen gemaakte audioboek 'Koloniaal Rotterdam'

NYD Rotterdam is thuis voor meer dan 170 nationaliteiten. Het is een stad vol verschillende achtergronden, leefwijzen, identiteiten en overtuigingen. En het is een stad die deels gevormd is door kolonialisme en slavernij. Dit zie je nog overal terug: bijvoorbeeld op straatnaambordjes

ML ja, wij wonen dan wel niet in R'dam, maar in A'dam is het natuurlijk hetzelfde verhaal. We wonen zelf in een buurt vol straten die vernoemd zijn naar koloniale types. De Admiraal de Ruijterweg zit hier vlakbij en de Witte de Withstraat, die eren twee zeevaarders uit de Nederlandse geschiedenis die hun roem, glorie en rijkdommen te danken hadden aan geweld en onderdrukking.

NYD En dan denk ik, als ik er weer eens doorheen wandel: hmmm, zijn dit nou de mensen naar wie we onze straten vernoemd willen hebben? In Rotterdam speelt die vraag ook, want die Witte de Withstraat, die hebben ze daar ook en daar staat Het kunstinstituut. Voorheen heette dat ook Witte de With, maar omdat dekolonisatie een belangrijk thema van het instituut is, is er toch voor gekozen de naam aan te passen.

Dit is een van de onderwerpen die aan bod komt in het gratis audioboek 'Koloniaal Rotterdam'. Maar het gaat bijvoorbeeld ook over het verzet tegen en de framing over de slavenhandel, en over het heden.

ML Het boek is gebaseerd op een onderzoek naar het koloniale en slavernijverleden van Rotterdam en uit dit onderzoek komt naar voren dat Rotterdam vanaf 1600 een belangrijke rol heeft gespeeld in het Nederlandse kolonialisme en dus ook in slavenhandel en slavernij.

NYD 'Koloniaal Rotterdam' vertelt dus over de koloniale geschiedenis van Rotterdam en de gevolgen daarvan voor de stad van vandaag. Want hoe werkt dit verleden nog meer door? Ja, we hebben die straatnamen, maar denk ook aan racisme, discriminatie en kansenongelijkheid? Meer hierover in het boek 'Koloniaal Rotterdam' dat je kan luisteren via je favo audioboekenplatform zoals Spotify

ML je vindt een link in onze shownotes of check de website van Stadsarchief Rotterdam

ML Als we het dan toch hebben over merken gaan noemen. Ik kreeg deze socks opgestuurd. Wat voor certificaat zei je nou? Gots?

SAR Ja, dat is goed.

ML Ik ben helemaal blij!

NYD Thumbs up voor Marie Lotte Hagen.

ML Het is wol en ze hebben een hele ding op hun site dat ze daarmee bezig zijn. Dus dan is het als je iets wil kopen en je hebt iets warm nodig, dan zou je dus kunnen gaan voor dat merk.

SAR Ja, op materiaal gebied. Geen idee wat ze verder doen..

ML Maar ik vind het wel leuk om te horen... dat dat dan een certificaat is wat dan goed is. Wat was dat nou alweer? Wat betekent dat?

SAR GOTS, Global Organic Textile Standards.

ML En dan voldoen ze dus, en dat is milieutechnisch gezien dan.

SAR Ja, maar zij pakken ook een stukje arbeidsomstandigheden mee in de keten, dus dat maakt ze ook zo goed. Veel andere keurmerken zitten puur op milieu-impact. En dit gaat ook

iets meer over de mensen. En voor mij zijn mensen gewoon misschien wel het allerbelangrijkste.

NYD Kan je iets met.. zijn keurmerken te vertrouwen? Die GOTS is dus blijkbaar iets waar we op kunnen letten.

SAR Ja, je hebt bijvoorbeeld ook B Corp, wat steeds bekender wordt natuurlijk. Heel veel bedrijven sluiten zich daarbij aan. En dat is ook, ja dat is wel, hoe zeg je dat, om dat certificaten mogen hebben, moet je aan bepaalde criteria voldoen op milieu en sociaal gebied. Maar het lastige is dat ik zie dat iedereen daar nu weer heel veel waarde aan gaat hechten, terwijl het een soort... daarbinnen heb je ook weer veel verschillen. Je hebt de minimumscore om binnen te komen, maar de échte pioniers die scoren veel hoger, terwijl de merken die het minimaal doen ook pochen met het B Corp keurmerk.

NYD Maar dit vind ik dus sowieso heel ingewikkeld, want je gaat naar de website van H&M of zo, en je gaat daar ongetwijfeld dingen lezen over hoe groen en duurzaam... en de stappen die ze zeker wel proberen te maken, ze houden een mooi verhaal op. Maar hoe kan je nou weten of iets een mooi verhaal is?

ML Ik ben altijd heel wantrouwend, eigenlijk over alles, ik geloof eigenlijk niks.

SAR Eigenlijk vind ik dat heel goed, want heel veel mensen denken totaal niet na. En daardoor kan greenwashing dus bestaan. Dus eigenlijk heel goed dat je ze niet zomaar vertrouwt. Ik vertrouw merken zelf ook niet heel snel, dus ik check ook heel vaak onafhankelijke bronnen meer. Ik google ook heel vaak van merk en nieuws of misstanden of zo, en dan komen er vaak wel recente nieuwsberichten naar voren of niet. En je hebt ook de Good On You-app. Zij doen ook wel goed research werk.

ML En dan per merk en onderwerp?

SAR Ja, een bepaalde score op duurzaamheidsgebied.

ML Want bijvoorbeeld, ik las op jouw website dat de Conscious Line van H&M, waar ik ook wel eens wat van gekocht heb, maar wel met oognrollen, want ik dacht dat het helemaal niet zo'n Conscious Line is als zij willen denken.

SAR Nee, inmiddels bestaat die ook niet meer.

ML Nee precies, die is gewoon weg.

SAR Ja, om die reden.

ML Dat was een voorbeeld van greenwashing dan. Ze maken het duurzamer, die lijn duurzamer, deden ze duurzamer voorkomen dan het was.

SAR Ja, wat zij vooral deden is hele vage termen gebruiken die ook niet vastgelegd zijn. Iedereen mag de woorden duurzaam, eco, conscious, puur, natuurlijk, dat mag je gewoon gebruiken. Maar dat hebben zij natuurlijk heel erg uitvergroot. En van alles onder gehangen wat eigenlijk helemaal niet zo duurzaam was. Een product van deels verantwoordelijkere materialen, maar onder slechte arbeidsomstandigheden geproduceerd, is niet conscious. En dat hebben ze natuurlijk wereldwijd heel groot uitgerold. Maar onze eigen autoriteit, de consumentenmarkt, heeft daar dus voor gezorgd. Dat weten niet veel mensen.

ML Die hebben er voor gezorgd dat het niet meer bestaat. Wereldwijd bestaat die lijn niet meer door een organisatie in Nederland.

SAR Ja.

ML Wat goed.

NYD En wat hebben zij gedaan dan?

SAR Zij hebben de Conscious Line helemaal onderzocht op greenwashing. En daar hebben zij, ik zou zeggen dat het vonnis is daaruit voortgekomen. Dat het dus greenwashing is. Ze hebben de sanctie opgelegd dat je die term niet meer mag voeren. En uiteindelijk heeft de H&M ook een half miljoen gedoneerd aan organisaties ter verbetering van de kledingindustrie.

ML Dat is wel winst.

SAR En dat gold ook voor Decathlon met Eco Design.

NYD Ook zo'n merk wat natuurlijk lekker goedkoop is.. We hebben het nog niet gehad over een kleine portemonnee.

ML Laten we het nog een keer zeggen. Het is ook niet als individu jouw verantwoordelijkheid om de kledingindustrie om de misstanden daarin op te lossen. Dus als je die keuzes niet kan maken, voel je je ook niet verantwoordelijk daarvoor. Maar net zoals de gentrificatie is het goed om je er bewust van te zijn dat het een fucked up industrie is en dat je ook daarin je weg probeert te vinden en gewoon verantwoordelijke ethische keuzes probeert te maken.

NYD Ja, lijkt mij ook. Oké, nog heel even over die vraag van waar kan je zo op letten als je duurzame kleren koopt. Want we hebben dus de stoffen gehad, we hebben een bepaalde

keurmerken die je kan hebben. Is dat het een beetje? Je kan natuurlijk op jouw website kijken, toch? De Good On You app kan je checken.

SAR Ja, ik probeer ook brandguides te maken waarin ik de betere merken uitlicht, omdat ik ook van heel veel mensen hoor dat ik geen idee heb waar je terecht kan verder. Maar als je nou zelf ook een kledingmerk bijvoorbeeld op zoiets als arbeidsomstandigheden wil checken, want dat is eigenlijk de lastigste om te checken, daar kom je eigenlijk ook niet achter, ook ik nog steeds niet, omdat het niet meetbaar is en ook niet goed wordt gecommuniceerd. Maar je kan in ieder geval in je kledinglabel het productieland checken. Dat zegt lang niet alles, maar bijvoorbeeld, hoe ga ik dit zeggen, als er made in Europe staat of een land dichtbij, dan is de kans groter dat het ethisch is gebeurd, omdat het vaak is gedaan onder Europese wet- en regelgeving. Ik wil niet zeggen dat het heilig is, want ook in Engeland vinden misstanden plaats. In Turkije en Italië zijn er vaak migranten zonder recht, die middels moderne slavernij compleet worden uitgebuit. Maar de kans is gewoon groter dat het ethisch is gebeurd. Op die manier moet je denken. Ik heb helaas geen absoluut antwoord hierop. En je hebt dus hoge risicolanden: China, India, Bangladesh, waar 90 procent van de kleding wordt gemaakt en waar dus ook heel veel corruptie is, heel veel uitbuiting. De kans groot is dat het slecht is gebeurd. Dus dat is echt een alarmbel. Maar je hebt ook ethische merken die juist daar het systeem veranderen.

ML Dus niet altijd, maar dan zul je waarschijnlijk misschien wel weten van dat merk dat ze dat dan proberen daar.

SAR Ja, en dat zijn vaak echt kleinere pioniers. Als een groot merk in een hoog risico land produceert..

ML Dan weet je eigenlijk al genoeg. Oké, nou dat is goed om te weten.

NYD Oké, laten we dan gaan naar Primark. Primark, jij hebt Primark betrappt op greenwashen. Vertel, wat deden zij waarvan jij dacht, hé, dat kan niet.

SAR Nou, het begon eigenlijk bij een rondje Kalverstraat, wat ik soms doe. Ik vind gewoon merkcommunicatie mega interessant. Dus ik check een H&M en een Zara en dan kijk ik ook van, is dat door de tijd heen? Verandert het? Wordt het erger of niet? Het viel me op dat Zara niet meer over duurzaamheid communiceert. Ze doen nu echt aan greenhushing.

NYD Interessant.

SAR Als je niks meer deelt is het greenhushing, zodat je ook niks fout kan doen. H&M gooit het heel erg op recycling en verantwoordelijkheid naar de consument, weet je wel. En ik liep

de Primark in en ik zag me daar een partij banners drie meter hoog met echt hele grote uitspraken, zoals: “Wij maken onze kleding circulair zodat de wereld blijft draaien.” En dan zo'n vrouw in het grasveld, heel groot.. Een ander voorbeeld is: “Opleidingen voor gelijkheid, kansen voor iedereen.” Met een lachende Bengaalse kledingwerker, terwijl iedereen weet dat er heel veel misstanden zijn. En een andere favoriet: “Geen wegwerpplastic meer voor onze enige planeet.” En dan een kindje met een groot groen blad voor z'n gezicht. En ik zag dat en ik dacht echt...

ML Hoé dan?

SAR Are you kidding me? Mensen lopen bij uitstek met zes tassen uit de Primark, dus hoe kunnen jullie dit zeggen? Maar toen ging ik beter kijken en toen zag ik dus dat er in kleine lettertjes een disclaimer bij staat.

NYD Op die banners!?

SAR Ja op die banners.

NYD Ja oké.

SAR Tegen 2027 zullen wij geen wasbaar plastic meer gebruiken.

ML Tegen 2027? Dus het kan ook 2031 zijn?

SAR Of met die circulaire poster van tegen 2027 zal onze kleding recyclebaar zijn. En dan met de QR-code erbij. Maar ik liep de winkel uit en dacht even: Ben ik nou gek of zo? Weet je wel, blijkbaar mag dit, want het hangt er en niemand zegt er iets van. En toen ging ik het dus ook analyseren van, ja, weet je, de grote woorden die in het zicht springen, dat zijn méga grote claims die ze maken. Dat zijn de dingen die iedereen ziet. Mensen lezen heel die lettertjes niet. Dat was op enkelhoogte. Bovendien, als je naar die lettertjes kijkt, wordt het geformuleerd als een soort absoluut gegeven. Dat zal dan zo zijn, terwijl het gewoon toekomst streven is waarvan helemaal niet zeker is dat ze het gaan halen, maar ze communiceren er wel mee. En die QR-code leidt helemaal niet naar bewijs. Die leidt naar een algemene pagina. Als je zo'n claim maakt, ja, dan moet je daar bewijs voor leveren. Dus dat was een beetje de basis voor mijn klacht. Uit mezelf zou ik die dus nooit indienen, omdat ik denk wat weet ik nou. Maar ik was dus eerder al benaderd door De Roos Advocaten, een advocatenkantoor. Die zeiden dat als je een keer een mogelijke zaak hebt, dan willen wij je pro bono helpen.

ML O, zij hadden jou zelf al benaderd?

SAR Ja.

ML Want zij dachten: een duurzame mode activist...

SAR Ze volgden me al. Ze wilden daarin ook goed doen eigenlijk, bijdragen aan zo'n zaak. En toen heb ik ze gemaïld van, ben ik nou gek? En toen zei ze, nee, dit is wel echt wat voor een zaak.

ML En toen ben jij met ze om tafel gaan zitten?

SAR Ja, eerst...

ML Hoe begin je hiermee?

SAR Ja, zij zijn meer de claims verder gaan uitdiepen. En uiteindelijk hebben we dan een klacht ingediend bij de reclame-codecommissie. Die klacht in juni was ingediend en vervolgens heeft Primark tijd om daarop te reageren. Hebben heel lang uitstel gekregen ook, over de zomer heen getild, waren het allemaal nergens mee eens natuurlijk. En toen hadden we ook echt een zitting, dus ik zat zo tegenover hen.

NYD Och jeetje.. En dan heb je het dus over de Nederlandse stak van Primark? Of gaat dit dan over een wereldwijde campagne of banners?

SAR Dit gaat specifiek over Nederland. Maar ik weet dus niet, het lijkt mij dat dat wereldwijd overal gebeurt. Want van één claim kwam er ook uit van, oh, maar dit is een vertaalfout geweest. Oh ja, oké..

ML Ja, ja, ja.

SAR Maar ze hadden dus wel de Global Sustainability Director gestuurd, dus ze namen het echt heel serieus. Dus dat vond ik ook wel heel interessant.

NYD Oké, en dan zit je daar tegenover die mensen en dan? Moest jij spreken?

ML en dan haaten ze jou *lacht*

SAR ja dat dacht ik wel zo. Oh ja, ik ben echt totaal conflictvermijdend, dus ik dacht zo *maakt angstig geluidje*. Maar je geeft elkaar wel gewoon een hand. Dat vroeg ik ook nog zo: wat doe je eigenlijk van tevoren? Kijken ze me aan of? Zijn ze boos? Ja, weet ik veel. Maar je geeft elkaar gewoon een hand en vervolgens worden beide partijen... Ja, die mogen zich, hoe zeg je dat, uitspreken, maar de advocaten doen al het woord eigenlijk.

NYD Dus jij was meer als toeschouwer op dat moment aanwezig, dan dat je zelf een actieve rol had?

SAR Ja, en de rechter kon beide partijen bevragen, maar ze hebben eigenlijk alleen maar Primark vragen gesteld. En dan ga je naar huis en dan is het zo... whoeeee fingers crossed!

NYD Want hoe lang moest je wachten voordat er uitslag was?

SAR Zes weken bijna, want ze hebben het heel druk.

ML Ik vind zes weken heel snel eigenlijk.

SAR Normaal was het vier, nu was het langer

NYD En wat was de uitslag?

SAR Ja, gewonnen!

ML En je had zes claims gedaan, toch? Was dat dan per banner?

SAR Ja, zes verschillende banners met erop een eigen claim. En per banner uitgelicht wat is daar eigenlijk Greenwashing aan. En op alle punten gelijk gekregen. Maar ze gaan in hoger beroep

ML tuurlijk! Wanneer hebben we daar een uitslag van?

SAR Ik hoop begin 2024. 5 december is de zitting.

ML En stel nou, dat wordt ook in jouw voordeel gesproken, moeten zij dan iets doen? Moeten zij dan hun uitingen aanpassen?

SAR Nou ja, de Stichting Reclamecode heeft dus geen macht om sancties op te leggen, maar wel een sterk adviserende rol, klinkt zo alsof je niks voor elkaar krijgt, maar bedrijven moeten daar eigenlijk wel naar luisteren, anders komen ze ook op een zwarte lijst en duiken de media er bovenop. Dus dat is wel wat er gebeurt.

ML En dat wil je gewoon niet als Primark, want je hebt ook al een slechte naam eigenlijk, bij veel mensen natuurlijk. En als je dan daar ook nog op komt, dat je dan als bedrijf slecht te

boek komt te staan, dat wil je vermijden.

SAR Ja, en als het in ons nadeel is, het hoger beroep, kunnen we altijd nog naar de autoriteit Consument & Markt, die van de H&M, zeg maar. Zij kunnen wel dus sancties opleggen. Dus die stap heb je ook. Dan gaan we gewoon door.

NYD Wat als nou een luisteraar van ons binnenkort in een winkel loopt en denkt, hé, dit is precies zo'n situatie als waar Sara ook in zat. Ik zie gewoon voor mijn neus de greenwashing gebeuren. Wat kan je dan doen?

SAR Nou echt heel goed überhaupt als iemand dat al signaleert want heel veel mensen lopen er gewoon voorbij en geloven alles meteen, dus super goed. In Nederland zijn er twee manieren om greenwashing te rapporteren of twee instanties officieel, dat is de Reclame Codecommissie en de Autoriteit Consument en Markt, de ACM. Het verschil zit erin dat ACM dus wel sancties op kan leggen, dus dat klinkt natuurlijk heel positief, maar zij hebben ook best wel weinig capaciteit... en ze zijn niet verplicht om elke klacht in behandeling te nemen. Dus de slagingskans is bij de reclame- codecommissie wellicht wat groter. Zij moeten er sowieso iets mee. En bedrijven nemen hun uitspraak ook echt heel serieus. Dus dat is een toegankelijker manier.

ML Oké, en de andere club is wat selectiever en neemt niet alles in behandeling. En je denkt misschien van de reclame-code-commissie, die kunnen minder, maar uiteindelijk is een uitspraak wel gewoon heel zwaarwegend.

NYD maar jij had helemaal een advocaat en zo, dan zou ik meteen denken van: oh dat vind ik dan eng en moeilijk, laat maar.

SAR Nou dat hoeft dus helemaal niet eigenlijk. Ik heb nu het geluk dat ik inderdaad bij Primark ook hogerop kon komen met die advocaten en er daardoor zelf heel veel van heb geleerd. Maar elke, ik wil weer consument zeggen, elk mens, burger met een stem, kan dat gewoon rapporteren en daar hoef je helemaal niet zeker van te zijn. Ook de ACM heeft online gewoon een formulier, moet je even googlen, greenwashing rapporteren ACM, waarbij je dat in kan vullen. En dat is het enige wat je hoeft te doen.

NYD Dus je zit niet meteen tegenover de global sustainability persoon van Primark in een rechtzaal met een rechter.

SAR Nee, zeker niet. En dat is het beeld wat mensen hebben en ze weten vaak ook niet waar ze terecht kunnen of hoe dat moet. En ik weet ook van de instanties, ze willen die drempel zo laag mogelijk hebben. Dus als je iets hebt wat je niet vertrouwt, je mag het ook naar mij sturen trouwens, want ik wil ook een beetje een database aanleggen. Dus deel het ook vooral met mij, maar spreek je uit, want anders gebeurt er helemaal niks.

ML Ik kan me voorstellen dat het winnen van zo'n zaak dan een enorme boost aan vertrouwen geeft. Zelfvertrouwen, maar misschien ook wel vertrouwen in de toekomst. Ben jij hoopvol over de kledingindustrie of helemaal niet?

SAR Ja, wel. Maar wel hoopvol over heel lang pas. Het gaat nu echt enerzijds de verkeerde kant op met Shein en Temu waar we het over hadden. Maar ik zie ook dat er op politiek gebied echt hele goede dingen aankomen. Dus op Europees niveau zijn ze bezig met een wet er doorheen krijgen, wat waarschijnlijk ook gaat gebeuren, die bedrijven verplicht om hun claims te onderbouwen naar de lokale autoriteiten toe. Als dat er doorheen is, dat gaat zoveel veranderen op Europees niveau. Dus ik heb eigenlijk heel veel hoop in de politiek en ik denk als we die regels zo steeds strakker kunnen krijgen, dat bedrijven er wel in mee moeten.

NYD Ja, want als mens spreek je uit, laat je van je horen, maar uiteindelijk inderdaad die regelgeving, dat is ongeveer nummer één toch om die hele industrie echt aan banden te leggen

SAR Ja, precies. En ik denk soms ook, het is nu zo'n oneerlijk speelveld, zo'n Shein en de Temu is overal online, terwijl de duurzame pioniers zin je niet. Zij hebben niet de budgetten, omdat ze dat uitgeven aan de mensen en alles eerlijk doen. En zo kunnen zij nooit de massa bereiken. En zo kan de massa ook nooit anders gaan denken. Dus ik ben ook, ja, ik snap nog echt heel weinig van politiek. Ik wil me daar wel meer in verdiepen, want ik denk dat we de advertentiemogelijkheden aan banden leggen... of daar iets mee, dat we daar ook echt invloed mee kunnen uitoefenen.

ML En je hebt als individu dus echt ook wel meer macht dan ik dacht in ieder geval. Want dat jij, en dan met hulp van advocaten, maar toch, het kan wel. Je kan dus gewoon een bedrijf, nou ja, op de knieën krijgen.

NYD Ja, dat is supervet!

ML Gewoon mogelijk! Ik kan dan oogrollend door de H&M lopen en nooit eraan denken dat ik ook actie kan ondernemen.

SAR Dat vond ik ook de meest empowering les die ik hiervan heb geleerd. Dat je tegenover zulke hoge mensen zit en ik heel klein wel die ruimte in kwam en steeds groter werd. En dan win je zoiets en dan beseft je ook dat je niet maar een nietig consumentje bent. Maar stel dat iedereen dit gaat doen, dan kan je gewoon alles wegvegen, al die greenwashing. Alleen mensen hebben dus geen kennis, dus daar wil ik me ook in mijn werk meer op gaan focussen. Meer educatie. Zo belangrijk.

NYD En wat zijn dan dingen waar je op kan letten? Want die greenwashing, ik zei net van... je loopt in die winkel, je denkt, hé, dit is precies zoals met Sara, maar misschien is het niet altijd zo letterlijk uit. Zijn er nog meer dingen waar je op kan letten van oh ja dat is dus greenwashing?

SAR Ja ik kan in ieder geval wat dingen delen die een rode vlag zijn. Want of het echt greenwashing is dan moet je dus helemaal in die documenten duiken. Dat is ingewikkeld, hoeft ook helemaal niet voor mensen die het nu horen. Maar ik vind vaak een grote alarmbel is dus vage termen. Dus 'wij zijn duurzaam, dit is een duurzame collectie'. Echte pioniers zullen dat niet zeggen want die snappen hoe complex het is.

NYD Ik vind dit dus al heel heftig, want jij noemde net al even dat rijtje op... met groen en duurzaam en eco, en toen dacht ik...wow, allemaal woorden waarvan ik zou denken, oh ja, als ze dat zeggen, dan zal het wel echt moeten.

SAR Ja, logisch.

NYD Maar dat is dus niet zo.

SAR Maar dat mag je dus gewoon gebruiken nog steeds. Ook daar komt volgens mij wel wet en regelgeving omheen.

ML Dat lijkt me ook gewoon echt goed, dat je dat gewoon niet meer mag zeggen, want mensen geloven dat wel, en dat is logisch. Want je denkt ook, het is gewoon een groot merk, waarom zouden ze het anders zeggen?

NYD Oké dus die woorden daar kan je op letten?

SAR En als je dus een claim ziet dan moet daar goed bewijs voor geleverd worden en dat moet op een toegankelijke manier gepresenteerd worden. Het is een beetje vaag maar stel dat een merk iets claimt, inderdaad 'wij maken onze kleding circulair', dan moet daar echt bewijs voor geleverd worden binnen een paar kliks bijvoorbeeld of inderdaad als er een QR code is moet die ook echt naar een plek leiden waar dan bewijs voor is en dat gebeurt heel vaak al niet.

NYD Maar kijk je hebt eerst die banner dan heb je natuurlijk al 90% van de mensen die er gewoon langs loopt dan heb je dus misschien 10% die dan denkt nou ik kijk even wat daaronder staat maar is er ook nog een QR code en dat is dan letterlijk alleen Sara die denkt wat de fuck waar leidt die QR...? Want andere mensen denken QR wat een gedoe en dat je doorloopt. Dus het is ook zo slim van ze.

SAR Interessant dat je dit zegt, want veel van de discussie die we nu voeren gaat over het kennisniveau van de gemiddelde consument. En daar is heel veel in mogelijk. Ik zeg dat de gemiddelde consument de grote woorden leest en die kleine lettertjes onderin verdwijnen achter kledingrekken, die leest toch niemand?

NYD Nee, daar ben je ook niet voor. Je bent niet in de winkel om de banners te gaan lezen. En je denkt, *oh iets groens, dat is prettig. Ik dacht dat Primark kut was, oh nee toch niet.* En je loopt weer verder.

ML Ze zijn blijkbaar bezig daarmee. J

SAR Maar zij zeggen dus van niet. Zij zeggen, de gemiddelde consument, er staat een disclaimer en die valt te begrijpen.

ML Dat is niet. Dat snappen zij ook dat dat niet zo is.

SAR Dat is dus lastig. Ik moet daar ook weer een goed argument voor hebben. In plaats van inderdaad, ja dat is toch logisch. Dan moet je daar eigenlijk weer iemand bij halen die daar verstand van heeft. Maar goed, bewijs dus inderdaad. En ook heel interessant, maar daar moet je iets meer kennis voor hebben, maar irrelevante claims die vaak worden gemaakt. Dus bijvoorbeeld iets dat eigenlijk al een wettelijke verplichting is, maar wat dan als een innovatie wordt gepresenteerd. Weet je wel? ik weet even geen voorbeeld.

ML Maar dit is eigenlijk zoiets als een komkommer, *helemaal vegan!*. Dat dat er dan op staat.

SAR Ja bijna wel.

ML En dat dat er dan op staat alsof het iets geweldig is, terwijl het logisch is.

SAR Ja, een soort USP wat eigenlijk gewoon de hele industrie doet of wat zelfs gewoon moet. Dat gebeurt. En ook, ook goed om te letten, er wordt ook veel gelogen. Dus bijvoorbeeld letterlijk liegen, iets wat niet klopt, maar dat kan ook door bijvoorbeeld een keurmerk zogenaamd te gebruiken wat of niet bestaat of wat dus door..

ML *onderbreekt verontwaardigd* Ja hoor, sorry, ik ben weer, ik val van mijn stoel. Wat? Een keurmerk dat niet bestaat?

SAR Ja, alles met een mooi icoontje ziet er goed uit, toch? Heel veel mensen, de gemiddelde consument, let daar niet op. Maar dit maakt het voor mij dus nog wel weer ingewikkelder, omdat het natuurlijk...

ML Kijk, ik vind al jouw tips geweldig, dat je een beetje handvatten krijgt in de kledingindustrie. Tegelijkertijd zijn er niet een soort vaste regels waar je op kan letten. Jij hebt voornamelijk, en dat is logisch, een soort red flags, een soort van 'dit zijn tekenen, dit zijn tekenen'. Soms lees je ineens over een keurmerk, dit of dat, maar daar blijken dan ook allemaal weer verschillende lagen in te zijn, zoals waar je het net over had. En dan verzinnen ze ook nog keurmerken. Waar de fuck, wat de fuck? En dit is waarom ik dus oogrollend door die winkels loop.

SAR Ja, en terecht ook. Ze ontwikkelen dus zelf keurmerken. Dus dan richten ze een foundation op en dan gebruiken ze dat keurmerk. Dat klinkt heel onafhankelijk, maar eigenlijk hebben ze dat gewoon zelf... Ze hebben heel die regels bepaald. Dat gebeurde ook best wel veel met cartoonprogramma's, met Duurzaam Katoen bijvoorbeeld. Dus dat is ook niet om heel blij van te worden. Maar ik heb dus wel echt hoop in de politiek.

ML Mijn klomp is gebroken. Want de politiek zou het ook op kunnen lossen... door dus een soort hele duidelijke keurmerken te maken.

SAR Ja, daar wordt ook wel over gesproken, over een soort eco-label. Net als wat je met energie hebt of met zo'n nutrition score, weet je wel.

ML Of een soort fair trade, daarvan weet ook iedereen ongeveer wel... Het is in ieder geval een bekend keurmerk, je kan er iets mee omdat je weet dat het ergens iets betrouwbaars heeft.

SAR Ja, Fairtrade is ook ingewikkeld.

NYD het ligt zo gecompliceerd

SAR In andere landen kan je dus geen Fairtrade keurmerk krijgen. En toetreden tot een keurmerk kost vaak heel veel geld en juist die pioniers die hebben dus...

ML ik zou gewoon graag willen dat het minder complex is, maar we komen er vaak op uit dat alles nog veel complexer is dan we al denken. En we gaan er al vanuit dat het complex is.

NYD En net zei je ook die regelgeving over advertenties. En dan heb je het over dat ze dus niet meer mogen greenwashen. Of bedoel je überhaupt dat ze minder mogen adverteren? Of wat zou je dan willen als daar regels over komen?

SAR Ja ik heb daar niet echt een concreet idee over maar in ieder geval dat de mate waarmee wordt, hoe zeg je dat, dat het wordt toegestaan, dat de bizarre mate van agressief communiceren door die grote vervuilers dat dat op de een of andere manier aan banden gelegd kan worden. Want alles wat ik nu google, welke producten ook, krijg ik Temu als eerste. Altijd.

ML Ja, ik nu ook.

SAR En ik krijg heel veel berichten van mensen.

NYD *heel verbaasd* Hè?!?! Ik ken dit niet eens?!

SAR nu waarschijnlijk ook omdat ze het hebben gehoord.

ML Jij klikte denk ik ook niet, want het waren in eerste instantie hele rare producten. Waarvan je denkt, wat is dit?

NYD Oké, dus stel ik Google lamp. Toch? Je bedoelt gewoon een random product, toch? Dan komt er bij mij lampgigant.

ML Temu, eerste!

NYD En lampen 24, IKEA, Karwei. Ik heb het niet. Wat is het nou weer voor raars en geweldigs eigenlijk ook?

ML je leeft in een parallele wereld.

NYD Dus het zit hem ook in een soort van Google... wat er naar voren wordt gepushed. Waarvan je denkt van misschien kunnen we daar ook iets mee. Dat zal heel lastig zijn om dat aan te passen.

SAR Dat denk ik ook.

NYD Wat ik ook wel lastig eraan vind is dus als je het hebt over influencers die met de shopping haul komen en weer tassen vol laten zien, ja, dat werkt voor mij dan nog sterker dan een plaatje op Google. Als ik de hele tijd foto's zie van allemaal coole meiden met hele coole outfitjes, elke keer weer anders, dan denk ik ja, dat wil ik ook.

ML Ja, en dat is zo slim aan bedrijven zoals Sehin, die die hauls doen, dat je dan gewoon gratis je kleren krijgt als je het maar showed.

NYD dat mag ook niet meer eigenlijk.

SAR De politiek, daar verwacht ik dus echt wel dingen bij. Maar ik merk ook wel dat veel mensen zich ook wel echt bewuster worden van de problemen. Het komt steeds meer in grote media. De duurzame beweging groeit wel echt. En of dat nou alles gaat overschrijven, weet ik niet. Maar ik wil ook een beetje hoop houden.

NYD Ja, dat snap ik en dat is ook heel goed. Anders zou je dat werk ook niet doen als activist. Dat is ook altijd waar wij op uitkomen. Ergens hebben wij nog hoop, want anders zaten we hier niet.

ML Ik kan me wel heel moedeloos voelen, maar niet vechten is nog erger.

NYD Dat is zo. En we moeten ons gewoon uit blijven spreken.

SAR precies

EINDTUNE

NYD Dit was aflevering 161! Dankjewel Sara! Als mensen je nog niet al volgden op insta, dan kunnen ze dat doen op [@when_sara_smiles](https://www.instagram.com/when_sara_smiles). Shownotes en het transcript van deze aflevering vind je op damnhoney.nl/aflevering-161

ML Daniël van de Poppe, wat heb je deze aflevering weer lekker geëdit PIK. Lucas de Gier, we hebben zitten swingen op je jingles. En Liesbeth Smit, wat is de website nog altijd een plaatje. BEDANKT MOPPIES

NYD Bedankt transcriptteam! Paulien, Yvonne, Paula, Pieke, Guusje, Maaïke, Tess, Anna, Claartje, Isidore, Maaïke, Robin en Julia!

ML STUUR POST! Naar info@damnhoney.nl

NYD Of stuur geld op [PETJEAFF.COM/DAMNHONEY](https://petjeaf.com/damnhoney). Vanaf 1 euro per maand word je bonusbal en krijg je onder andere toegang tot onze bonuspodcast genaamd 'Je doet het er maar mee'.

ML of weet je... doe het niet???

NYD zelf wetennnnn